

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de attributis, de visione Beatifica, de scientia Dei, ac
de ejus voluntate, & Providentia

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Art. I. Per quim natura divina, sub ratione naturæ & radicis attributorum,
formaliter constituatur?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77232](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77232)

relativa, realiter inter se distincta; & idcirco ex pluralitate personarum in Deo, non sequuntur incommoda deducta ex Deorum multitudine. Unde Tertullianus: *Trinitati non obstrepiat Monarchia, & invariabilis statum protegit.* Idem eleganter docet Bernardus libro 5. de consid. cap. 8. *Non abducimur (inquit) ab hac unitatis professione, assertione trium: cum in hac Trinitate non recipiamus multipliciter, sicut nec solitudinem in unitate. Quamobrem cum dico unum, non me turbat Trinitatis numerus, qui essentiam non multiplicat, non variat, nec patitur. Rursum cum dico tria, non me arguit intuitus unitatis, quæ illa quæcumque tria, seu illos tres, nec in confessionem cogit, nec in singularitatem redigit, &c.*

Contra Praxed. cap. 8.

DISPUTATIO II.

DE NATURA ET QUIDDITATE Dei.

Cum natura & quidditas rei, sit fundamentum omnium quæ docentur in aliqua scientia, & ratio à priori, per quam proprietates de suo objecto demonstrantur, antequam de divinis attributis, quæ sunt veluti divinæ naturæ proprietates & affectiones, disputemus, de ipsa natura, & quidditate Dei agendum est, quæ ita est ad intelligendum difficilis, ut ejus intelligentia, omnium Theologorum ingenia, vel torqueat, vel absorbeat: ut enim inquit Nazianzenus: *Certè hoc Deus est, quod cum dicitur, non potest dici, cum æstimatur, non potest æstimari, cum definitur, definitione crescit, quem omnia nesciunt, & metuendo sciunt.*

Orat. 49

ARTICULVS I.

Per quid natura divina, sub ratione naturæ, & radicis attributorum, formaliter constituitur?

§. I.

Aperitur difficultas, & referuntur sententia.

Notandum primò: Quòd licet omnia quæ sunt in Deo sint unum realiter, ubi non obviat relationis oppositio: quia tamen unica & simplicissima divinitatis substantia, æquivaleret variis perfectionibus, quæ in rebus creatis realiter distinguuntur: hinc fit, quod in Deo, cum fundamento in re concipiamus aliquam perfectionem, quæ se habet per modum naturæ, & alias quæ habent rationem proprietatis & attributi, & quæ secundum nostrum modum concipiendi, ad naturam divinam consequuntur, illamque veluti modificant, & trahunt ad aliam lineam. Sicut ergo, quamvis personalitas in Deo, cum divina natura, ejusque attributis realiter identificetur, nihilominus inquiri solet in Tractatu de Trinitate, per quid divinæ personæ constituantur? an per relationes, vel per origines? Ita etiam quaeritur à Theologis hinc, & infra quaest. 14. per quid constituitur divina natura, sub ratione naturæ, & ut eminenti quodam modo, est veluti radix, & ratio à priori, seu causa virtualis divinorum attributorum? Quod ut magis percipiatur, & in hac difficili quaestione, omnis æquivocatio tollatur.

Tom. I.

A Notandum secundò, naturam vel essentiam in Deo posse duobus modis usurpari. Primò largè, & in ampla quadam significatione, prout scilicet significat ipsam entitatem, & substantiam in creatam Dei, quæ se habet per modum transcendentis, & includitur in divinis relationibus & attributis, eo proportionali modo, quo ratio entis creati & finiti imbitur in omnibus differentiis & modis rerum creaturarum. Secundò propriè & strictè, prout natura concipitur in Deo veluti radix, & ratio à priori divinorum attributorum, à quibus proinde virtualiter distinguitur, & in quibus sub hac ratione non concipitur ut transcendentaliter inclusa. Et hæc distinctio maximè præ oculis habenda est: quia (ut rectè B advertit Joannes à S. Thoma, & constat ex infra dicendis) ex ejus defectu & inadvertentia, contingit multos Authores æquivocare, & hallucinari in hac materia.

Notandum tertio: Duplicem esse constitutionem rerum, unam quæ fit per compositionem, five realem, five rationis cum fundamento in re: aliam verò quæ est purissima, & quæ excludit omnem compositionem, ac distinctionem extremorum, quæque constitutio per simplicitatem à Theologis appellatur. Exemplum primæ habemus in homine, qui physicè constituitur ex corpore & anima, & metaphysicè ex genere & differentia. Exemplum verò secundæ, in divinis personis, quæ constituuntur per relationes, modo quodam purissimo, & libero ab omni compositione, five physica five metaphysica; & de hoc modo constitutionis loquimur, quando inquirimus, per quid natura divina, sub ratione naturæ, formaliter constituitur?

Ex his ergo patet status quaestionis: inquirimus enim, per quid formaliter constituitur divina natura, strictè sumpta, & ut est eminenti quodam modo radix divinorum attributorum, à quibus virtualiter distinguitur, seu distinctione rationis per modum expliciti & impliciti, qualiter ens distinguitur à suis proprietatibus & modis.

Circa quam difficultatem, tam variè opinantur Authores, & in tot dividuntur sententias, ut tam multiplex opinandi, & sentiendi diversitas, vix possit in ordinem redigi: omnes tamen sententias, claritatis gratià, ad quatuor vel quinque reducemus.

Prima ponit distinctionem virtuales in Deo inter essentiam divinam, sub conceptu essentia, & sub conceptu naturæ; & sub priori ratione vult divinitatem constitui per conceptum entis à se, vel substantiæ immaterialis per essentiam: sub posteriori verò, per intelligere divinum, ut habet pro objecto essentiam divinam à se ratione distinctam. Ita Petrus Corneio Ordinis Carmelitarum, infra quaest. 14. quem aliqui ex recentioribus Thomistis sequuntur.

Secunda existimat naturam divinam constitui per infinitatem, seu per cumulum omnium perfectionum quæ sunt in Deo. Ita Scotus in 1. dist. 3. quaest. 1. ejusque Discipuli ibidem.

Tertia naturam & quidditatem Dei docet consistere, in eo quod sit ens à se, & per essentiam, Pro qua sententia citantur ex Thomistis Capreolus, Bannez, & Ledesma: & ex extraneis, Molina, Vazquez, & Granado.

Quarta denique contendit essentiam seu naturam Dei, constitui per gradum intellectivum, utpote perfectissimum ex tribus qui admittuntur naturarum constitutivi, nempe esse, vivere, &

G

intelligere. Sed Authores hujus sententiæ, ad-
huc inter se pugnant & discordant. Aliqui enim
contendunt, naturam divinam constitui per ra-
dicem intelligendi; alij vero per ipsum intelli-
gere purissimum & actualissimum, ut est per se
subsistens in ordine intellectuali, & ultima hu-
jus ordinis actualitas. Pro prima parte stant Cu-
riel, Arrubal, & Philippus à S. Trinitate, alii-
que recentiores. Secundæ verò adhærent ex
Thomistis Nazarius, Gonzalez, Salmanticenses,
Joannes à S. Thoma; & ex Patribus Societatis
Suarez, Herice, & Hurtado: quibus adjungi
potest Isambertus infra quæst. 14. art. 5. ubi doc-
et actuale intellectionem per essentiam, ita
esse divinæ essentia constitutivam, ut sit ultima
ejus ratio & differentia.

§. II.

*Rejicitur distinctio virtualis inter essentiam divi-
nam, sub conceptu essentia, & sub
conceptu nature.*

5. **N**otandum primò: Perfectiones quæ sunt
in rebus creatis, duobus modis posse di-
stingui inter se: primò ex genere suo, sive ex pro-
pria ratione formali; secundò ex potentialitate,
seu limitatione creaturæ. Tunc distinguntur primo
modo, quando pertinent ad diversas lineas; id est
quando diversa objecta formalia respiciunt, ut
intellectus & voluntas, scientia & amor, ius-
titia & misericordia: differunt verò secundo
modo, quando licet pertineant ad eandem li-
neam, & habeant idem objectum formale, sub-
jectum tamen in quo sunt, cum sit finitum & li-
mitatum, non est tantæ perfectionis, ut possit si-
bi identificare suam ultimam actualitatem. Quo
pacto distinguntur in rebus creatis, essentia &
existentia, intellectus & intellectio, voluntas &
volitio.

6. **N**otandum secundò: Quod ut aliqua perfe-
ctiones vel rationes, in Deo virtualiter distin-
guantur, non satis est quod illæ æquivalent plu-
ribus rationibus vel perfectionibus, in rebus
creatis realiter aut virtualiter distinctis: sed ne-
cessario requiritur, quod illa plura ex genere suo
sint diversa, & ad diversas lineas pertinentia.
Unde quia in rebus creatis, essentia & existen-
tia, intellectus & intellectio, voluntas & voli-
tio, non differunt ex genere suo, nec pertinent
ad diversas lineas, cum non habeant diversa ob-
jecta formalia, in Deo non distinguntur virtua-
liter, sed solâ distinctione rationis, desumptâ ex
ordine ad creaturas, & ex modo concipiendi res
divinas, per analogiam ad res creatas. Ratio au-
tem fundamentalis, ob quam ad distinctionem
virtualem divinarum perfectionum requiritur
quod illæ æquivalent pluribus ad diversas li-
neas pertinentibus, redditur à Salmanticensibus
Tract. 4. de volunt. Dei disp. 2. dub. 1. in fine:
quoties enim una formalitas præstat propria plu-
rium unius lineæ, non æquivaleret illis ut pluri-
bus, sed ut unum sunt, & quatenus spectant ad
illam lineam: secus verò quando æquivaleret plu-
ribus, ut ad distinctas lineas pertinentibus, ac
proinde hæc æquivalentia virtutis arguit multi-
plicitatem virtutem, non verò illa prior. Unde
licet intellectus divinus æquivaleret omnibus in-
tellectibus creatis, non ideo est virtualiter mul-
tiplex, quia omnes illi pertinent ad eandem li-
neam. E contra verò quia simplicissima forma-
litas divinæ essentia & relationis, æquivaleret ef-

A sentia creata & ejus relationibus (quæ duobus
creaturis per se pertinent ad diversas lineas) ideo
relationes in divinis, virtualiter distinguntur ab
essentia. His præsuppositis.

Dico primò: Naturam & essentiam in Deo
non distingui virtualiter, ac proinde non esse
illis assignanda diversa constitutiva virtualiter
distincta.

Probatur primò: Ut enim exposuimus in se-
cundo notabili, ea solum virtualiter distingun-
tur in Deo, quæ æquivalent pluribus, quæ ex
genere suo, & ex propria ratione formali, in re-
bus creatis, distinguntur: Sed ratio essentia &
nature, non distinguntur in rebus creatis ex ge-
nere suo, sed tantum ex limitatione & potentia-
litate creaturæ: Ergo in Deo non distinguntur
virtualiter. Minor probatur: idcirco enim in re-
bus creatis, essentia virtualiter distinguitur à na-
tura, quia essentia, quamvis actuata per esse, ad-
huc concipitur, & est in potentia ad operatio-
nem, ex eo quod non est actus purus, sed potentia-
litati admixtus: unde si essentia rei creatæ tan-
tæ esset actualitatis & perfectionis, ut semper
esset actu operans, & non posset quando est
existens, esse vel concipi in potentia ad operatio-
nem, tunc in ea non posset cum fundamento in
re, distingui virtualiter essentia & natura. Cum
ergo Deus sit actus purus, non solum in ordine

C entitativo, sed etiam intelligibili & operativo, &
substantia ejus tantæ sit puritatis & actualitatis,
ut non possit esse, vel concipi cum potentia ad
existentiam, vel ad operationem, nullum potest
in eo esse fundamentum, ad ponendam distin-
ctionem virtualem inter ejus essentiam & na-
turam.

Confirmatur: In Deo concipi debet major pu-
ritas & simplicitas, quam in rebus creatis: At
in illis non reperitur distinctio realis, sed tantum
virtualis inter essentiam & naturam, ut docent
Philosophi in libris de Anima: Ergo in Deo ad-
mitti non debet distinctio virtualis inter ejus es-
sentiam & naturam.

D Probatur secundò conclusio: Si in Deo natura
& essentia distinguerentur virtualiter, daretur in
illo unitas quædam per accidens, saltem forma-
liter: Sed hoc repugnat divinæ simplicitati & pu-
ritati: Ergo &c. Sequela Majoris probatur:
cum enim essentia respiciat existentiam tanquam
ultimam actualitatem ordinis entitativi, & na-
tura intellectualis ipsum intelligere, tanquam
proprium & ultimum ordinis intellectualis actum,
si in Deo essentia & natura virtualiter distin-
guerentur, etiam esse & intelligere, seu existen-
tia ordinis entitativi & intelligibilis, eadem di-
stinctione virtuali inter se differrent; ac proinde
non facerent in Deo unum per se formalissimè,
sed unum tantum per accidens. Sicut enim ex
duabus existentis realiter distinctis non potest
fieri unum realiter & identicè, ut demonstratur
in Philosophia; ita ex duabus existentis virtua-
liter distinctis, non potest fieri unum per se for-
malissimè, sed unum per se identicè tantum. Un-
de in Tractatu de Trinitate ostendimus, relatio-
nes divinas non habere propriam existentiam,
virtualiter distinctam ab existentia absoluta di-
vinæ essentia, quia aliàs non facerent unum per
se formaliter cum essentia divina.

Denique probatur conclusio: Si ratio natura
intellectualis, esset virtualiter distincta ab essen-
tia Dei, sub conceptu essentia, radicaretur in il-
la: Sed hoc admitti non potest: Ergo nec virtua-

lis: illa distinctio. Sequela patet: nam ideo attributa radicantur virtualiter in essentia, quia ab illa virtualiter distinguuntur, & Deo ratione essentiae conveniunt: Sed conceptus naturae, iuxta istum modum dicendi, virtualiter distinguitur à conceptu essentiae, & Deo convenit ratione illius: Ergo radicatur virtualiter in essentia. Minor autem probatur, si enim in essentia radicatur natura: Ergo pro priori ad conceptum naturae, salvatur in essentia conceptus radices, & consequenter ratio naturae. Haec secunda Consequentia patet, nam ratio naturae idem est quod ratio radices. Prima autem probatur: essentia non constituitur radix conceptus naturae, per ipsum conceptum naturae, sicut causa nequit per effectum constitui: Ergo si essentia est radix naturae, intelligitur constituta in ratione radices, pro priori ad conceptum naturae.

§. III.

Impugnatur sententia Scoti.

10. **D**ico secundò: naturam divinam non constituit formaliter per infinitatem, vel per cumulum omnium perfectionum quae sunt in Deo.

Probatur conclusio multipliciter. Primò quia infinitas in Deo, non importat naturam, sed potius modum naturae: Ergo illam non constituit. Consequentia patet, modus enim non constituit rem quam modificat, sed illam supponit constitutam. Antecedens verò probatur: tum quia infinitas importat solum modum habendi aliquam perfectionem sine termino & sine. Tum etiam quia infinitas se habet respectu Dei, sicut finitas respectu creaturae: Sed in creatura finitas non est natura, sed modus naturae: Ergo & infinitas in Deo.

Secundò, quod est transcendens & commune divinis relationibus & attributis, non potest esse constitutum naturae divinae: Sed infinitas in Deo est quid transcendens, & commune relationibus & attributis: Ergo divinam naturam non constituit. Major constat, quia conceptus essentiae seu naturae, formaliter quae talis est, non convenit formaliter divinis relationibus & attributis, cum ab illis virtualiter distinguatur, & sit veluti illorum radix, & ratio à priori. Minor verò probatur: scientia in Deo, ejusque amor, & potentia, intra propriam lineam sunt infinita, sicut & paternitas, ac filiatio, & spiratio activa, vel passiva: Ergo infinitas in Deo est quid transcendens, & commune relationibus & attributis.

Tertiò, natura divina non est demonstrabilis per aliquam rationem à priori, sed potius est ratio à priori, per quam omnia attributa demonstrantur: Atqui infinitas à priori demonstratur, probat enim D. Thomas infra quaest. 7. art. 1. Deum esse infinitum, quia esse divinum non est receptum in aliquo, sed per se subsistens: Ergo infinitas Dei non potest esse ejus quidditas seu natura.

Quartò, innascibilitas non est substantia Dei, quoniam privativum nomen est, ut arguit D. Basilius libro 1. contra Eunomium: Sed etiam infinitas videtur esse nomen privativum, denotat enim solum carentiam termini, seu finis: Ergo similiter infinitas non est quidditas seu substantia Dei, sed inter attributa negativa numeratur.

Denique, si ad constitutionem divinae naturae,

Tom. I.

A concurrerent omnes perfectiones simpliciter simplices, & illa formaliter consisteret in cumulo omnium perfectionum quae sunt in Deo, tam bene concurreret ad constitutionem divinae naturae velle, quam intelligere: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, Minor probatur dupliciter. Primò quia voluntas, cum sit inclinatio consequens ad naturam, necessario debet eam supponere constitutam, ac proinde ad ejus constitutionem concurrere nequit. Secundò quia si velle divinum concurreret ad constitutionem divinae naturae, sicut intelligere, Spiritus Sanctus ex vi suae processionis, divinam naturam reciperet, sicut Verbum, ejusque processio non minus esset generatio, quam productio Verbi: quod est contra fidem, ut dicemus in Tractatu de Trinitate.

§. IV.

Refellitur tertia Sententia.

Dico tertiò: Natura Divina proprie & strictè sumpta, & quatenus est eminenti quodam modo radix divinatorum attributorum, non constituitur per esse à se, seu per rationem entis increati, & per essentiam, sed tantum natura divina largè sumpta, & quatenus dicit ipsam substantiam, & entitatem increatam Dei, communem naturae, relationibus, & attributis, & in illis transcendentaliter inclusam.

Probatur primò: quia ut docet D. Thomas infra quaest. 13. art. 1. ad 1. licet hoc nomen, *Qui est*, sit magis proprium nomen Dei, quam hoc nomen, *Deus*, quantum ad id à quo imponitur: nam hoc nomen, *Deus*, imponitur ab universali providentia, quae cum actum liberum importet, magis distat ab essentia divina, quam existentia vel esse Dei, à quo imponitur nomen qui est. *Sed quantum id ad quod imponitur nomen ad significandum, est magis proprium hoc nomen Deus, quod imponitur ad significandam naturam divinam*, inquit ibidem S. Doctor: At si esse vel existentia Dei, esset ejus essentia, hoc esset falsum, nam ut docet ibidem in corp. articuli, nomen *qui est*, significat ipsum esse: Ergo &c.

Probatur secundò conclusio ratione fundamentali. Esse à se, seu ratio entis increati & per essentiam, invenitur in omni attributo, & persona divina, & in omni eo quod divinum est: sicut ratio entis creati, & per participationem, includitur in omni eo quod creatum est. Ergo non potest iste conceptus entis à se, seu per essentiam, discernere in Deo id quod est natura, ab eo quod est attributum, vel persona, aut operatio: sed solum id quod est divinum in genere, ab eo quod est creatum. Cum ergo secundum Philosophos, idem sit constitutum & distinctivum rei, evidens est quod esse per se, seu ratio entis per essentiam, non potest constituere naturam divinam strictè sumptam, & quatenus est radix attributorum, sed solum essentiam seu naturam divinam improprè & largè sumptam, & quatenus importat substantiam & entitatem increatam, à creaturis distinctam, & transcendentaliter se habentem ad divina attributa & relationes. Unde D. Thomas infra quaest. 13. art. 11. & in 1. dist. 8. quaest. 1. art. 1. in corp. & in resp. ad 4. docet ex Damasceno, quod hoc nomen, *Qui est*, non significat quid est Deus, sed quoddam pelagus substantiae infinitum, quasi non determinatum: id est aliquid indifferens & quasi trans-

G ij

condens in ordine increato, & commune ipsi natura, relationibus, & attributis.

13. Confirmatur & declaratur vis hujus rationis, hoc exemplo. Sicut homo dupliciter considerari potest, primò quatenus est ens creatum, & sub hac ratione constituitur per rationem entis ab alio, & participati; secundo formaliter quatenus est homo, & quædam species animalis, & sub hac ratione non constituitur per rationem entis ab alio, & participati, quæ transcendentia liter includitur in omni ente creato, sed per rationalitatem, per quam distinguitur ab aliis animalibus, & quæ est radix risibilitatis, virtutis admirativa, & aliarum proprietatum humanæ naturæ. Ita similiter substantia seu natura divina, duobus modis considerari potest: primò quatenus est ens increatum, à creaturis distinctum, & sub hac ratione concedimus illam constitui per rationem entis à se, & per essentiam: secundo formaliter, quatenus est natura, & radix divinorum attributorum, & sic dicimus illam non constitui per rationem entis à se & per essentiam, cum talis ratio sit transcendens, & communis essentia, relationibus, & attributis.

14. Tertiò probatur conclusio: quando Adversarij dicunt quod esse à se est constitutum naturæ divinæ: vel perly *esse à se*, intelligunt non esse ab alio tanquam à causa, vel tanquam à principio: Neutrum dici potest: Ergo esse à se divinam naturam non constituit. Minor probatur quantum ad primam partem: quia non esse ab alio tanquam à causa, convenit non solum naturæ divinæ, sed etiam attributis, & personis, & omni quod divinum est, cum in Deo nihil possit esse causatum; ac proinde non esse ab alio in hoc sensu, non potest esse constitutum naturæ divinæ, nec distinctum illius à relationibus & attributis. Probatur etiam quantum ad secundam partem: quia si non esse ab alio tanquam à principio, esset ratio constitutiva naturæ divinæ, illa non conveniret Filio, nec Spiritui Sancto: cum Filius habeat esse à Patre, & Spiritus Sanctus à Patre & Filio, tanquam à principio, ut docetur in Tractatu de Trinitate.

15. Denique conclusio suaderi potest hoc discursu: natura divina formaliter constituitur per gradum intellectivum: Ergo non potest formaliter constitui, per rationem entis à se, & per essentiam. Consequentia patet, Antecedens probatur. Natura divina constitui debet per gradum perfectissimum, ex tribus qui admittuntur naturarum constitutivi: scilicet esse, vivere, & intelligere: Sed gradus intellectivus est omnium perfectissimus, cum per illum constituantur perfectiores creaturae universi, natura scilicet Angelica, & Humana: Ergo per talem gradum natura divina constituitur.

Confirmatur: homo dicitur ad imaginem Dei factus, ex eo quod participat intellectualitatem divinam, & Verbum dicitur simile in natura Patri, ejusque Filius, quia procedit per viam intellectus: Ergo natura divina constituitur per gradum intellectivum. An verò constituitur per intellectualitatem radicalem, vel per ipsummet intelligere actuale, §. sequenti dicemus.

§. V.

Resicitur etiam quarta sententia, & ultima præfertur, & explicatur.

16. Deo quartò, naturam divinam non constitui per intellectualitatem radicalem, aut per proximam vim intelligendi, sed per ipsum intelligere actuale.

Probatur ratione fundamentali: natura divina, cum sit actus purus, & omnis potentialitatis expers, constitui debet modo purissimo & actualissimo, ac remoto ab omni potentialitate & defectu: Ergo debet constitui per ipsum intelligere actualissimum, non verò per intellectualitatem radicalem, aut per vim proximam intelligendi. Consequentia patet, nam vis intellectiva, vel radix intelligendi, est quasi potentialis ad actum intelligendum, & concipitur per modum actus primi, non verò per modum ultimæ actualitatis, sicut ipsum intelligere.

17. Confirmatur & declaratur vis hujus rationis, & simul præcipuum Adversariorum fundamentum convellitur. In Deo non potest concipi cum fundamento in re intellectualitas per modum principij radicalis, vel per modum potentia, & actus primi, in ordine ad intelligere per modum actus secundi: Ergo natura divina non potest constitui per vim intelligendi, sive radicalem, sive proximam. Consequentia patet, Antecedens probatur. Non potest constitui conceptus aliquis in Deo, cum fundamento in re, quantumcumque præcisus, nisi in ea præcisione ingrediat ratio actus puri, & excludatur omnis umbra potentialitatis, & actus primi: Sed in conceptu intellectualitatis radicalis, aut vis proximæ intelligendi, non ingreditur ratio actus puri, neque excluditur omnis umbra potentialitatis: Ergo talis conceptus non potest in Deo admitti. Minor probatur: actus purus formalissimè est actus summus, & ultra quem non est alia actualitas imaginabilis in illo genere & linea in qua est actus purus: Sed intellectualitas radicalis, aut vis proxima intelligendi, non sunt actus summi & ultimi ordinis intellectualis, sed ulterius in linea intelligendi est ipsum intelligere, quod est actus ultimus & perfectissimus: Ergo in conceptu intellectualitatis radicalis, aut virtutis proximæ intelligendi, non ingreditur formalissimè ratio actus puri, neque ab eo excluditur omnis potentialitas.

18. Confirmatur ampliùs: si in linea intelligendi dividamus virtualiter duos conceptus, unum qui antecedit intelligere, ut est actus secundus, & qui constituit naturam divinam; alterum qui sit ipsum intelligere, & qui se habeat per modum operationis, à tali natura intellectuali procedentis: de illo primo sic præciso & distincto, inquiri an intelligatur ut actus purus in genere intelligendi, vel non? Si secundum, nondum intelligitur ut constituens naturam divinam, in cujus conceptu debet ingredi formaliter ratio actus purissimi. Si primum: Ergo iam ibi relucet ipsum intelligere in actu secundo, & sic impossibile est cum fundamento in re concipere in Deo vim radicalem vel proximam intelligendi, quæ sit prior intellectuione, & quæ antecederet se habeat ad ipsum intelligere; ac proinde primus conceptus divinitatis, & ratio constitutiva nature in Deo, hoc ipso quod incipit à ratione actus puri, incipere debet ab ipso intelligere actuali, ut magis

constabit ex dicendis art. 3. ubi ostendimus, non esse admittendam in Deo potentiam intellectivam, virtualiter ab intellectu essentiali distinctam.

19. Dico quinto: intelligere divinum, sub conceptu seu formalitate operationis, divinam naturam non constituit.

Probatum primo conclusio ex D. Thoma quaest. 1. de potentia art. 1. ad 1. ubi sic ait: *Est autem de ratione operationis habere principium, non de ratione essentiae; unde licet essentia divina non habeat aliquod principium, neque re, neque ratione, tamen operatio divina habet aliquod principium secundum rationem.* Quibus verbis insinuat rationem fundamentalem nostrae conclusionis, quae sic potest proponi. Id in quo consistit rei cuiuscumque essentia, nihil omnino praesupponit in illa: Sed intelligere divinum, sub conceptu, seu formalitate operationis, praesupponit aliquid prius in Deo, secundum nostrum modum concipiendi: Ergo sub hac ratione & formalitate, non constituit naturam divinam. Major constat, essentia enim seu natura, est id quod primo concipitur in re. Minor vero probatur: cum enim intellectio, ut habet rationem operationis, sit vel concipiatur, ut emanatio quaedam à principio intelligente, secundum modum nostrum concipiendi, praesupponit principium vitale & intelligens à quo egreditur: unde sicut in conceptu relationis includitur ratio ad, seu habitudo ad terminum, ita & in ratione actionis, ut talis est, includitur ratio ab, & ordo ad principium à quo procedit.

20. Confirmatur: sicut enim licet existentia & essentia identificentur in Deo sine distinctione virtuali, existentia tamen prout eminenter formaliter habet rationem termini naturae divinae, eam non constituit, sed supponit, secundum nostrum modum concipiendi: ita similiter, quamvis intelligere divinum sit Dei essentia, & natura, ejusque operatio, intellectus, species &c. quia tamen sub ratione operationis, concipitur ut egrediens à principio intelligente, secundum modum nostrum concipiendi illud praesupponit, ac proinde ut sic non constituit formaliter naturam divinam: sicut etiam eam non constituit, ut habet rationem intellectus, & speciei intelligibilis.

Probatum secundo: beatitudo Dei consistit in intelligere, ut dicit operationem: sicut docet D. Thomas infra quaest. 26. art. 2. At Dei beatitudo, non est nostro modo intelligendi Dei essentia, sed ejus attributum: quare idem S. Doctor ibidem ad 1. ait, *Beatitudinem non convenire Deo secundum rationem essentiae, sed magis secundum rationem intellectus.* Ergo intelligere divinum, sub conceptu & formalitate operationis, divinam naturam non constituit.

21. Dico ultimo: intelligere divinum, sub conceptu formali ultimae actualitatis completae, & per se subsistentis in genere intellectuali, esse constitutum formale essentiae, vel naturae divinae.

Probatum primo ex D. Thoma infra quaest. 18. art. 2. ad 1. ubi ait: *Sentire & intelligere & huiusmodi, quandoque accipiuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operantium.* Ergo ex D. Thoma intelligere in Deo, non solum habet rationem operationis, sed etiam est ipsum esse, seu essentia Dei operantis.

22. Probatum secundo: constitutum naturae divi-

Tom. I.

nae (ut supra ostendimus) debet pertinere ad gradum intelligendi, cum ille sit perfectissimus ex tribus qui admittuntur naturarum constitutivi: Sed nihil aliud ex his quae pertinent ad talem gradum, potest formaliter constituere naturam divinam, praeter ipsum intelligere purissimum, actualissimum, & per se subsistens: Ergo in eo formaliter consistit divina natura. Minor probatur: ad gradum intellectivum in Deo, pertinet primo ratio substantiae immaterialis per essentiam, & radicaliter intellectivae; secundo vis proxima intelligendi, seu intellectus proxime intellectivus: tertio species; quarto ipsum intelligere ut habet rationem operationis, & prout concipitur ut quaedam emanatio à principio intelligente; & denique idem intelligere, ut est actus purissimus & per se subsistens in ordine intellectuali: Sed nullum ex his, praeter ultimum, potest habere formaliter rationem essentiae seu naturae in Deo: Ergo &c. Minor probatur: ut enim supra ostendimus, ratio substantiae immaterialis, & radicaliter intellectivae, sicut & vis proxima intelligendi, non exprimit summam actualitatem in Deo, nec ab eo excludunt omnem umbram, & vestigium potentialitatis, sed concipiuntur per modum actus primi proximi vel radicalis. Similiter species intelligibilis concipitur per modum principij completus, & secundantis in actu primo potentiam ad intelligendum. Item intelligere sub conceptu & formalitate operationis, supponit aliquid prius in Deo, secundum nostrum modum concipiendi, ut jam exposuimus: Ergo cum natura divina debeat constitui per modum actus purissimi, & esse id quod primo concipitur in Deo, haec omnia non constituunt formaliter naturam divinam, sed ipsummet intelligere purissimum, actualissimum, & per se subsistens, quod exprimit summam illius ordinis perfectionem & actualitatem, & est id quod primo in Deo concipitur: nomine enim Dei, concipimus intelligentiam purissimam & actualissimam, quae semper sit in actu secundo intelligendi, & à qua excludatur omnis umbra, omneque vestigium potentialitatis, & defectus: unde sicut interroganti quid sit Humanitas: recte responderetur, natura rationalis; ita quaerenti quid sit Deitas: recte respondebitur, natura summè, perfectissimè, & actualissimè intelligens.

Confirmatur & magis illustratur haec ratio: cum natura divina sit perfectissima, & actus purissimus, debet constitui per gradum omnium perfectissimum, & per id quod in illo majorem exprimit actualitatem: Sed gradus intellectivus est omnium perfectissimus, & intelligere est id quod majorem intra illum exprimit actualitatem; imò est ultima ejus actualitas, & se habet in ordine intelligibili, sicut existentia in ordine entitativo, ut docet D. Thomas 1. contra Gentes cap. 45. ratione 2. ubi ait quod *intelligere comparatur ad intellectum, sicut esse ad essentiam*: Ergo natura divina per ipsum intelligere constituitur.

Probatum tertio ratione desumpta ex D. Thoma infra quaest. 27. art. 6. Per illud constituitur formaliter natura divina, quod Verbum Divinum recipit ex vi suae processionis: Atqui recipit ipsum intelligere purissimum & actualissimum: Ergo illud est naturae divinae constitutum. Major patet, quia Verbum Divinum per id quod formaliter recipit à Patre ex vi suae processionis,

G iij

constituitur Filius; ut docent Theologi in materia de Trinitate: non potest autem constitui Filius, nisi per communicationem naturæ: Ergo &c. Minor autem probatur: secunda persona Trinitatis procedit per modum Verbi: Sed esse Verbi, cum sit terminus intellectiois, nihil aliud est quam intelligi, sive existere per ipsum intelligere: Ergo Verbum Divinum recipit ipsum intelligere, ex vi suæ processionis,

25.

Confirmatur: D. Thomas loco citato probat processionem Verbi Divini esse generationem, quia in Deo idem est esse & intelligere; unde cum per processionem Verbi communicetur formaliter intelligere, communicatur etiam formaliter & esse, seu natura divina; & cum communicatio formalis naturæ sit generatio, processio Verbi erit generatio. Sed hæc ratio D. Thomæ, nisi supponeret quod intelligere sit formaliter esse, seu natura Dei, non magis probaret processionem Verbi esse generationem, quam processionem Spiritus Sancti; cum velle Dei, ex quo procedit Spiritus Sanctus, sit identice ipsa natura divina, & ab ea virtualiter tantum distingatur, sicut alia attributa: unde si sola identitas realis divini intelligere cum esse, seu natura Dei, sufficeret ad rationem generationis, non minus processio Spiritus Sancti esset generatio, quam processio Verbi: Ergo D. Thomas supponit ipsum intelligere esse Dei essentiam seu naturam.

§. VI.

Solvuntur objectiones.

26.

Objicies primò contra primam conclusionem: D. Thomas 1. p. quæst. 39. art. 2. ad 3. sic ait: *Quia natura designat principium actus, essentia verò ab essendo dicitur, possunt dici aliqua unius natura, quæ conveniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia, sed unius essentia dici non possunt, nisi quorum est unum esse. Et ideo magis exprimitur unitas divina, per hoc quod dicitur quod tres persone sunt unius essentia, quam si diceretur, quod sunt unius natura.* Quibus verbis S. Doctor videtur ponere distinctionem virtuales inter essentiam & naturam divinam, & docere quod unitas in essentia dicit in divinis majorem identitatem, quam unitas in natura.

Respondeo D. Thomam ibi usurpare naturam improprè, & in ampla quadam significatione, in qua solum illa dicuntur esse ejusdem naturæ, quibus correspondent actiones ejusdem rationis: sive illarum principia distingantur essentialiter, ut in sole & igne respectu calefactionis, sive non, ut in duobus ignibus calefacientibus. Quia ergo unitas in natura, potest in hac ampla acceptione sumi, unitas verò in essentia, solum dicitur respectu eorum quæ habent idem esse, propterea D. Thomas dicit, quod magis exprimitur unitas divina, per hoc quod dicitur, quod tres Personæ sunt unius essentia, quam si dicitur, quod sunt unius natura.

Secundò responderi potest, D. Thomam ibi solum statuere distinctionem virtuales in rebus creatis inter essentiam & naturam: in divinis verò solam distinctionem rationis, quæ petitur ex parte conceptus formalis, & ex modo nostro concipiendi res divinas per analogiam ad res creatas, in quibus natura & essentia virtualiter distinguntur.

A Objicies secundò contra eandem conclusionem: illa distinguntur virtualiter in Deo, quæ æquivalent pluribus realiter, aut virtualiter distinctis in rebus creatis: Sed in creaturis natura & essentia virtualiter saltem distinguntur, ut docent Philosophi in libris de Anima: Ergo & in Deo.

Respondeo distinguendo Majorem: quæ æquivalent pluribus distinctis in rebus creatis, si illa distinguntur ex genere suo, vel ex propria ratione formali, concedo: si distinguntur solum ex limitatione & potentialitate creaturæ, nego.

27.

Explicatur: ex duplici capite possunt aliquæ perfectiones in rebus creatis realiter aut virtualiter distingui, scilicet ex propria ratione formali, sicut relationes mutue, propter oppositionem quam habent, realiter inter se distinguntur. Et ex limitatione & potentialitate creaturæ, quæ pacto intellectus & intellectio, essentia & existentia, singularitas & ratio specifica, realiter aut virtualiter in creaturis distinguntur. Sicut ergo constat in his exemplis, quod talis distinctio realis aut virtualis, non habet locum in Deo, eò quod illa non oriatur ex propria ratione formali illarum rerum, sed ex earum limitatione & potentialitate. Ita similiter, cum distinctio virtualis quæ est in rebus creatis inter essentiam & naturam, fundetur in sola limitatione & potentialitate creaturæ (ut supra ostendimus) illa non reperitur in Deo, sed hæc duæ rationes in eo distinguntur solum per analogiam ad creaturas, & ex modo nostro concipiendi res divinas, per similitudinem & habitudinem ad res creatas.

C

Objicies tertio contra secundam conclusionem. Illa est formalis ratio quidditatis & essentia divina, quæ est incommunicabilis creaturis: At sola infinitas in Deo est incommunicabilis rebus creatis: Ergo illa sola est formalis ratio quidditatis & essentia Dei. Major videtur manifesta: illud enim debet esse constitutivum essentiale rei, quod est ejus distinctivum, & quod nullatenus cæteris competit. Minor etiam non est minime certa: nam esse, vivere, intelligere, & alie perfectiones simpliciter simplices, communicantur creaturis: sola autem infinitas non communicatur, nec communicabilis est: Ergo &c.

28.

Confirmatur: si essentia & quidditas divina, non consisteret in infinitate, Deus non esset per se primo & essentialiter infinitus: sicut quia essentia hominis non consistit in risibilitate, homo non potest dici per se primo & essentialiter risibilis: Sed hoc videtur absurdum, ac derogans summæ Dei perfectioni: Ergo &c.

Ad objectionem respondeo negando Majorem: ratio enim in qua consistit essentialiter natura divina, debet esse participabilis à creatura, diminutè saltem & inadæquate: nam ens per essentiam ex sua ratione habet, posse se communicare entibus per participationem; & ipsa gratia sanctificans, est diminuta quedam & inadæquata participatio divinæ naturæ: quare ex eo quod infinitas sit incommunicabilis creaturis, non sequitur eam esse Dei naturam & quidditatem; sed potius modum quemdam naturæ divinæ, ei proprium, & aliis naturis incommunicabilem. Unde ad illud quod dicitur in contrarium, distingo Majorem: illud est constitutivum rei, quod est ejus distinctivum ab aliis, tanquam ratio specifica, & differentialis, concedo: tanquam modus illi proprius, & aliis incommunicabilis, nego.

29.

Ad confirmationem nego sequelam Majoris: A
ut enim Deus dici possit per se primò & essentialiter infinitus, sufficit quod infinitas concipiatur ut modus divinæ naturæ, in ea transcendentaliter imbibitus, & ab ea impræcendibilis: sicut ad hoc ut creatura dicatur, & sit intrinsecè & essentialiter finita, sufficit finitatem esse modum ejus naturæ, ab ea inseparabilem.

30. Objicies quartò contra eandem conclusionem; Ens infinite perfectum debet includere in suo conceptu quidditativo omnes perfectiones simpliciter simplices: Sed natura divina est infinite perfecta: Ergo debet essentialiter includere cumulum omnium perfectionum quæ sunt in Deo, ac proinde constitui per infinitatem.

Respondeo distinguendo Majorem: ens infinite perfectum, debet includere in suo conceptu quidditativo omnes perfectiones simpliciter simplices, explicitè vel implicitè, concedo Majorem: explicitè, nego Majorem, & concessa Minori, distinguo Consequens distinctione Majoris.

Dices, Ens infinite perfectum debet includere in suo conceptu omnes perfectiones simpliciter simplices, perfectissimo modo: Sed perfectius est eas continere explicitè, quam solum implicitè: Ergo non solum implicitè, sed etiam explicitè, eas continere debet.

Respondeo distinguendo Majorem: Debet eas continere modo perfectissimo, quem petit aut C
patitur natura divina, concedo Majorem: quem natura divina non petit, aut non patitur, nego. natura autem divina, ut talis est, non petit, nec patitur alium modum continendi divina attributa, quam implicitè & radicaliter, quia natura, ut natura est, se habet, vel concipitur, per modum radices, seu principij, saltem virtualis, suarum proprietatum, subindeque in suo conceptu illas, explicitè saltem, non includit, sed radicaliter tantum & implicitè.

31. Objicies quintò contra tertiam conclusionem: Illud est constitutum naturæ divinæ, quod Deus suam naturam & quidditatem declarans, exprefit in sacra Scriptura: Sed Deus in Scriptura D
sacra suam quidditatem & naturam declarans Moyse, Exodi 3. non aliter eam exprefit, quam per hoc quod est ipsum esse, & ens per essentialitatem, dixit enim, *Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos*: sive ut habet versio Græca, *ἐγώ εἰμι ὁ ὢν*: id est, ego sum ipsum ens. Quæ verba ponderans D. Hilarius libro 2. de Trinitate, hæc scribit: *Admiratus sum tam absolutam Dei significationem, quæ Naturæ Divinæ incomprehensibilem cognitionem, aptissimo ad intelligentiam humanam sermone loqueretur. Non enim aliquid magis proprium Deo, quam esse intelligitur: quia id ipsum quod est, neque desinentis est aliquando, neque cepti.*

Accedit etiam D. Thomas, qui variis in locis docet quod esse, est essentia, seu quidditas Dei. Et 1. part. quæst. 13. art. 11. affirmat nomen, *qui est*, propriissimum esse inter omnia divina nomina, sicut & nomen illud ineffabile Tetragrammaton יהוה *Iehova*, quod Judæi pronuntiare non audebant: eo quod ab ipsis haberetur sacratissimum, utpote nomen Dei primarium & essentialitatem, radixque omnium aliorum nominum; illud enim deducitur à radice Hebræica יהי *Ha-iaab*, quæ idem valet, ac est, de quo videri potest noster Malvenda Exodi 3.

Confirmatur: Illa ratio est constitutiva naturæ divinæ, quæ exprimit majorem perfectio-

nem & actualitatem: Sed esse, cum sit magis abstractum & illimitatum, quam intelligere, exprimit majorem perfectionem & actualitatem: Ergo naturam divinam constituit.

Confirmatur amplius: Esse à se, seu esse increatum, prius est quam intelligere: Ergo cum natura sit id quod primò concipitur in re, esse à se erit constitutum naturæ divinæ, non verò intelligere.

Ad objectionem respondeo, quod quando 32.
Scriptura & Patres exprimunt essentiam & quidditatem Dei per esse, seu per rationem entis per essentiam, loquuntur de substantia & essentia Dei largè sumpta, & quatenus habet rationem transcendentis increati; Deumque solum considerant, ut ens increatum, & quatenus à creaturis distinguitur: non verò ut est intra lineam naturæ, & prout divina essentia se habet ut radix divinorum attributorum, & ab illis virtualiter distinguitur, de qua solum hic agimus. Similiter quando D. Thomas docet nomen, *Qui est*, esse Deo propriissimum, loquitur de Deo sub illo conceptu generali & transcendentali entis increati, non verò sub conceptu speciali naturæ, ut natura est, & radix attributorum, sub qua ratione ibidem docet, hoc nomen non significare ipsam naturam & quidditatem Dei, sed potius quoddam pelagus substantiæ infinitum: id est, aliud quod transcendens in ordine increato, & commune naturæ, relationibus, & attributis, ut supra retulimus.

Ad primam confirmationem dicendum est, esse per se, non exprimere majorem perfectionem, & actualitatem, quam intelligere per se subsistens: quia licet esse sit magis abstractum, abstractione potentiali & universali; id est, magis commune & universale, quam intelligere, non tamen abstractione formali, quia non est magis remotum à potentialitate: sicut enim esse est ultimus actus ordinis entitativi, ita intelligere est ultima actualitas gradus intellectivi, ut docet Divus Thomas loco supra relato.

Ad secundam confirmationem distinguo Antecedens: esse à se, seu esse increatum, prius est quam intelligere, per modum transcendentis, & communis prædicati, concedo Antecedens: per modum gradus quasi differentialis naturam divinam constituentis, nego Antecedens, & Consequentiam: licet enim ens, substantia, corpus, & vivens, sint priora rationalitate; tamen per istam & non per illa, natura hominis constituitur.

§. VII.

Diluuntur argumenta quartæ sententiæ.

33. IN favorem quartæ sententiæ, quæ docet naturam divinam constitui per immaterialitatem, & intellectualitytem radicalem, plura solent proponi argumenta, quæ breviter hic proponemus, ac diluemus.

In primis objicitur celebris autoritas D. Thomæ, qui infra quæst. 14. art. 1. demonstrat Deum esse intelligentem, ex eo quod est immaterialis; Ergo ex D. Thoma, natura divina non constituitur per ipsum intelligere actuale, sed per rationem substantiæ immaterialis, & radicaliter intellectiva. Consequentia manifesta videtur, natura enim & quidditas rei, est id quod primò in ea concipitur, & per quod cætera demonstrantur.

Secundò, Natura Divina debet proportionari

liter constitui, sicut alia natura intellectuales: A
Sed natura Hominis, v. g. constituitur per hoc
quod sit radicaliter intellectiva, intellectuione hu-
manâ, & natura Angeli per hoc quod sit radica-
liter intellectiva intellectuione Angelicâ, unde
communitur dicitur, quod verba in definitioni-
bus non dicunt actum, sed aptitudinem: Ergo
etiam natura Dei consistit in intellectualitate ra-
dicali, non verò in ipso intelligere actuali.

Tertiò, Conceptus naturæ, est conceptus prin-
cipij & radicis operandi; illa enim definitur prin-
cipium motus & quietis: Ergo nisi in-
vertamus definitionem naturæ, non possumus
ejus conceptum transferre in Deum, nisi consti-
tuamus naturam divinam per principium, & ra-
dicem intelligendi.

Denique: Per illud constituitur formaliter na-
tura divina, quod participatur à gratia sanctifi-
cante; illa enim (ut suo loco demonstrabitur) est
participatio formalis naturæ divinæ: Sed gra-
tia, cum sit habitus quidam supernaturalis, se-
parabilis ab actu secundo, participat tantum in-
tellectualitatem divinam, non verò ipsum intel-
ligere actuale, quod solum participatur à visio-
ne beata, per quam beati constituuntur in actu
secundo intelligentes, & videntes divinam es-
sentiam: Ergo natura divina per intellectuali-
tatem radicalem, non verò per ipsum intelligere
actuale constituitur.

35. Ad primum solutio constabit ex dicendis arti-
culo sequenti.

Ad secundum, nego Majorem: cum enim na-
tura angelica & humana sint potentiales, debent
constitui per intellectualitatem radicalem, & non
per ipsum intelligere actuale: natura verò divi-
na, cum sit actus purus, & omnis potentialitatis
expers, non potest constitui per vim intelligendi,
sive radicalem, sive proximam, sed tantum per
ipsum intelligere purissimum & actualissimum.

36. Ad tertium dicendum est, conceptum naturæ,
ut sic, & prout est analogicè communis ad Deum
& creaturas, esse quidem conceptum principij &
radicis respectu proprietatum, quæ ab illa diman-
nant, ac proinde naturam servare etiam hunc
conceptum & rationem in Deo, & esse eminenti
quodam modo radicem divinorum attributo-
rum: non tamen est de ratione naturæ, ut sic, &
prout est analogicè communis Deo & creaturis,
quod se habeat per modum principij radicalis,
vel proximi ad actum intelligendum, sed hoc con-
venit solum naturæ intellectuali creatæ, ut talis
est, & ratione potentialitatis, quæ non habet lo-
cum in natura divina, cum sit actus purissimus.

37. Ad ultimum, concessâ Majori, distingo Mi-
norem. Gratia non participat intelligere divi-
num, adæquatè, concedo: inadæquatè, nego.

Explicatur: Intelligere divinum, quamvis pu-
rissimum & simplicissimum, ratione tamen suæ
eminentiæ & infinitatis; gerit in Deo diversa
munia inadæquata, ratione quorum potest di-
versimodè à creaturis participari: ut enim gerit
vices virtutis intellectivæ, participatur à lumine
gloriæ; ut supplet rationem operationis & co-
gnitionis, quâ Deus beatificatur, participatur
per visionem beatam; ut autem habet rationem
naturæ, participatur à gratia sanctificante: cum
enim propria ratio & conceptus naturæ, consi-
stat in hoc quod sit principium motus & quietis,
ac proinde radix proprietatum & potentiarum,
quæ sunt principia proxima operationis: ad hoc
ut aliquid participet naturam divinam, ut na-

tura est, participare debet intelligere divinum,
sub ea ratione quæ est radix divinarum operatio-
num & attributorum: quo modo participatur
tantum à gratia sanctificante, non verò à lumi-
ne gloriæ, aut à visione beatifica: quia sola
gratia sanctificans, est radix & principium, à quo
fluunt & emanant virtutes supernaturales & in-
fusa, quæ sunt participationes divinorum attri-
butorum, ut ostendemus in Tractatu de Gratia.

Dist. 4.
art. 4.
c. 6.

§. VIII.

*Solvuntur argumenta contra ultimam
conclusionem.*

38. **C**ontra ultimam conclusionem in primis ar-
guit potest ex autoritate D. Thomæ, qui
infra quæst. 26. art. 2. in corp. dicit, *In Deo non
est aliud esse intelligere secundum rem, sed
tantum secundum intelligentiæ rationem*: Ergo
ex D. Thoma intelligere in Deo non constituit
naturam divinam. Consequentia patet: si enim
illud esset divinæ naturæ constitutum, non di-
stingeretur virtualiter ab esse & quidditate Dei,
subindeque in Deo esse & intelligere essent
idem, non solum secundum rem, sed etiam se-
cundum intelligentiæ rationem.

Secundò, Natura & quidditas Dei, nihil om-
nino supponit prius, etiam secundum rationem,
& modum nostrum intelligendi: Sed intelligere
supponit aliquid prius in Deo, secundum ratio-
nem, & modum nostrum intelligendi: Ergo in
eo non consistit natura & quidditas Dei. Major
constat, natura enim est id quod primò concipi-
tur in re. Minor probatur: Intelligere in Deo,
cum sit operatio, secundum modum nostrum
concupiendi, supponit intelligentem, intelle-
ctum, & speciem intelligibilem: Ergo supponit
aliquid prius secundum rationem.

Tertiò, Intelligere divinum, saltem præsup-
ponere debet aliquid objectum virtualiter à se
distinctum, à quo specificetur, & in quod con-
naturaliter tendat: Sed illud non potest esse aliud
quàm essentia, vel natura divina: Ergo intelli-
gere in Deo supponit naturam divinam, ac pro-
inde illam non constituit. Minor est certa, &
constabit ex dicendis art. 5. Major verò proba-
tur: Si intelligere divinum, non præsupponeret
aliquid objectum, à se virtualiter & ratione di-
stinctum, haberet seipsum pro objecto, & sic
non esset actus directus, sed reflexus; esset enim
intelligere sui ipsius: Sed hoc videtur absurdum:
Ergo &c.

Confirmatur primò: Intellectio actualis sup-
ponit objecti intelligibilitatem: Ergo intelligere
divinum supponit prius saltem ratione essentiam
divinam ut intelligibilem, & consequenter eam
non constituit, sed supponit prius ratione con-
stitutam.

Confirmatur secundò: Volitio non potest esse
primum volibile: Ergo nec intellectio primum
intelligibile, unde illa debet necessariò suppone-
re aliquid objectum ratione distinctum, in quod
connaturaliter tendat. Consequentia videtur le-
gitima ex paritate rationis: Antecedens verò do-
cetur à Theologis cum D. Thoma 1. 2. quæst. 1.
art. 1.

Quartò, Natura Divina debet esse radix, & ra-
tio à priori omnium divinorum attributorum:
Sed intelligere in Deo non est radix, nec ratio à
priori omnium attributorum, v. g. infinitatis,
æternitatis &c. non enim ideo Deus est infinitus,
aut

aut aternus, quia intelligens: Sed quia ens per essentiam, & immutabilis: Ergo natura divina non constituitur per intelligere.

Denique, Si natura Dei constitueretur per intelligere, sequeretur quod sicut peccatum continetur in divino intelligere, ita etiam contineretur in natura Dei: Consequens est falsum, & repugnans sancti atri divinae naturae: Ergo & Antecedens.

39. Ad primum respondeo, quod quando D. Thomas dicit, *Non est aliud esse, & intelligere secundum rem, sed tantum secundum intelligentiam rationem*, loquitur de distinctione rationis, quae fundatur in nostro modo concipiendi res divinas per analogiam ad res creatas, in quibus esse & intelligere realiter distinguuntur, & unum praesupponitur ad aliud: non autem de distinctione rationis, quae habeat fundamentum in Deo, & quae à Theologis *virtualis* appellatur.

40. Sed contra hanc responsonem instari potest ex alia autoritate ejusdem S. Doctoris 1. ad Anibaludum dist. 35. quaest. 1. art. 2. ad 3. ubi inquit: *Sicut intelligere est idem re cum essentia, sed differens ratione, ita esse velle*: Sed velle differt ab essentia divina virtualiter, & distinctione rationis fundata in re concepta, & non solum in modo nostro concipiendi: Ergo & intelligere.

Respondeo primo: D. Thomam ibi comparare intelligere cum velle, solum quantum ad genus distinctionis, in eo scilicet quod non distinguantur realiter, sed ratione, non tamen quantum ad modum. Velle enim, cum sit quid consequens ad naturam, & pertinens ad diversam lineam, distinguitur virtualiter ab illa: intelligere vero, cum sit constitutum naturae, ab ea solum distinguitur, distinctione rationis ratiocinantis, & ex parte conceptus formalis, non objectivi.

Secundo dici potest, D. Thomam in eo loco non loqui de intelligere essentiali, & constitutivo naturae, sed de scientifico, & attributali, quod virtualiter distinguitur à natura divina, sicut & velle.

Tertio responderi potest, illum loqui de essentia divina, ut habet rationem transcendentis increati, & significat ipsam substantiam, & entitatem increatam Dei, in qua acceptione, essentia divina virtualiter distinguitur ab intelligere, sicut & velle.

41. Ad secundum respondeo concedendo quod intelligere sub conceptu formali actionis emanantis ab aliquo principio, non est natura divina formaliter, neque ratio constitutiva illius, nostro modo intelligendi, ut diximus in quinta conclusione: tamen sub conceptu formali ultimae actualitatis completae, & per se subsistentis in ordine intellectuali, est ratio constitutiva divina naturae, ut in ultima conclusione ostendimus. Et in hoc sensu usurpat D. Thomas intelligere infra quaest. 14. art. 4. cum ait, quod *intelligere Dei est eius substantia*, ut patet ex his quae dicit in eodem articulo, in respons. ad 2. & 3.

42. Secundo respondetur, quod licet de ratione operationis finita & limitata, & quae est tantum operatio, sit praesupponere principium à quo egreditur, non tamen de ratione operationis infinitae & illimitatae, & quae est eminenter formaliter operatio: intelligere autem in Deo infinitum est, ac illimitatum, & continet eminenter formaliter rationem operationis, speciei intelligibilis, & principij tam proximi

Tom. I.

A quam radicalis intelligendi, eo ferè modo quo anima rationalis, eminenter formaliter continet vegetativam & sensitivam: unde sicut illa in homine non solum est principium intelligendi, sed etiam vivendi, & sentiendi: ita etiam intelligere in Deo, non solum est operatio, & intellectio, sed etiam principium operans, & intelligens, intellectus, ac species intelligibilis, sine distinctione etiam virtuali, cum sola distinctione rationis, petita ex habitudine ad creaturas, & ex modo nostro concipiendi res divinas, per similitudinem & analogiam ad creatas.

B Ad tertium nego Majorem: Cum enim objectum petat uniri intellectui, & quo perfectior est intellectus, eo majorem cum suo objecto postulet unitatem; intellectus divinus ad eum tandem gradum perfectionis, eminentiae, ac simpliciter pertingit, ut sine ulla etiam rationis distinctione (saltem virtuali, & cum fundamento in re) ipsum intelligere constitutum, sit idem cum suo objecto. Unde D. Thomas infra quaest. 14. art. 2. *Cum Deus nihil potentialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quod in eo intellectus, & intellectum, sint omnibus modis idem*. Quibus verbis excludere videtur distinctionem etiam virtualem inter intelligere divinum & ejus objectum: si enim hac virtualiter inter se differrent, non possent dici esse omnibus modis idem. Ad probationem ejusdem Majoris, dicendum est, intelligere divinum eminentissimo modo esse simul reflexum, & directum: reflexum, quia est intelligere sui; directum, quia non habet aliud objectum, ad quod per se primo & connaturaliter tendat.

C Ad primam confirmationem, distinguo Antecedens: Intellectio actualis supponit objecti intelligibilitatem: in actu permixto potentiae, concedo: in actu puro, & excludente omnem potentialitatem nego: de ratione enim actus puri, est non solum esse per se intelligentem in actu primo, sed etiam per se intellectum in actu secundo: ex quo inferunt Thomista, in visione beatifica essentiam divinam supplere non solum rationem speciei impressae, & objecti intelligibilis, sed etiam speciei expressae, & objecti actu intellecti, seu verbi, & termini intrinseci intellectiois.

D Ad secundam confirmationem, concesso Antecedente, nego consequentiam & paritatem: Ratio disparitatis est, quia volitio, cum sit inclinatio consequens ad naturam, supponit aliquid prius, nempe bonum naturae, quod debet primo velle: secus est de intelligere, quod est prima operatio naturae intellectualis, & veluti prima radix, & origo ceterarum.

E Ad quartum respondeo, intelligere in Deo esse radicem omnium attributorum, cum hoc tamen discrimine, quod eorum quae pertinent ad operationem, qualia sunt scientia, sapientia, voluntas, amor, iustitia, misericordia, &c. est per se & immediatè radix: eorum verò quae pertinent ad esse, & quae sunt veluti modi divinae naturae, vel ejus proprietates quasi transcendentales, qualia sunt infinitas, immutabilitas, aternitas, veritas, bonitas, &c. non est radix immediatè & per se, & sub conceptu formali intellectiois, sed mediatè, ratione entis increati, & actus puri in illa imbibiti. Sicut in homine proprietates, quae illi conveniunt formaliter quae talis est, ut risibilitas, vis admirativa &c. sequuntur ad ipsum, mediante rationalitate, & differen-

H

tia specifica: alia verò quæ sunt magis communes, ut esse dormitivum; vel quæ sunt transcendentales, ut ratio unius, veri, & boni, sequuntur ad ipsum, mediante gradu generico animalis, vel media ratione entis in ipso transcendentaliter inclusa.

46. Ad ultimum nego sequelam Majoris: quamvis enim peccatum contineatur in divino intelligere, non tamen propterea dici potest illud contineri in natura divina, formaliter quæ talis est: quia quando dicitur peccatum contineri in natura divina, sensus est, illud in ea contineri tanquam ejus effectum, vel sicut ejus proprietatem, quod repugnat divinæ sanctitati: ut autem dicatur contineri in intelligere divino, satis est quod in eo contineatur per modum objecti cogniti.

Potest etiam absolute negari, peccatum contineri, etiam per modum objecti cogniti, in intelligere constitutivo naturæ divinæ: quia ut dicemus in Tractatu de scientia Dei, intelligere divinum, sub ea ratione quæ est naturæ divinæ constitutivum, non se extendit ad creaturas, nec proinde attingit peccata, sed solum quatenus est attributale & scientificum: unde ex eo quod Deus cognoscat peccata, solum inferri potest, ea contineri in scientia Dei, non tamen in ejus natura vel essentia.

ARTICVLVS II.

Quæ formalitates ad intellectum spectantes, in Deo constituenda sint?

47. Hujus difficultatis resolutio necessaria est ad plenam & perfectam notitiam eorum quæ diximus articulo precedenti; ideoque eam hic inserimus, quamvis plures illam rejiciant usque ad quæstionem 14. Ut autem status quæstionis clarè percipiatur.

Sciendum est, plura in intellectu creato inveniri, de quibus dubitari potest, an sint etiam in intellectu divino constituenda. Primum est immaterialitas, de qua potest esse dubium, an sit in Deo radix, & ratio à priori intellectualitatis. Secundum est potentia intellectiva, quæ est principium proximum intelligendi. Tertium, species objective concurrentes, & complens, ac fecundans ipsam potentiam ad actum intelligendum. Quartum, habitus intellectuales ad intelligendum facilitatem præstantes. Quintum, ipsa intellectio. Sextum, species expressa, seu verbum, quod est terminus ejus intrinsecus. Denique, objectum formale & primarium, tam motivum, quam terminativum. De his ergo omnibus dubitatur, an formaliter, vel tantum eminenter in Deo reperiantur? Pro resolutione primæ difficultatis sit.

§. I.

An immaterialitas in Deo sit radix intellectualitatis?

48. Negativam sententiam tenere quidam, quos sine nomine refert Aureolus in 1. dist. 35. art. 2. afferentes ex immaterialitate non inferri à priori intellectualitatem activam, sed tantum à posteriori, & à signo: quatenus ex negatione materiæ colligitur nobilitas entis, cui nobilis operatio debetur, & consequenter cognitio. Pro qua etiam sententia referuntur Ocham

A & Gabriël in 1. dist. 35. quæst. 1. art. 1. quibus ex recentioribus adhæsit Raphaël de Averfa infra quæst. 14. sect. 1. ubi docet rationem quæ D. Thomas ibi probat Deum esse summè intelligentem, quia est summè immaterialis, demonstrativam non esse, sed solum ex probabilibus principis procedere.

B Sententia tamen affirmativa, quæ asserit immaterialitatem esse rationem a priori intellectualitatis, ac proinde rationem D. Thomæ esse demonstrativam, & à priori, saltem quoad nos, communis est, non solum apud Thomistas, sed etiam apud extraneos, eamque tenent Suarez 2. tomo Metaph. disp. 35. sect. 5. Molina, Gracianus, Herice, & alij; quæ sententia non aliter est probanda, quam rationem D. Thomæ explicando, & objectionibus in contrarium respondendo.

C Ratio ergo D. Thomæ sic proponitur, Immaterialitas est ratio cur aliquid sit cognoscitivum: Sed Deus est summè immaterialis: Ergo & summè cognoscitivus, & consequenter intelligens; nam suprema inter omnes cognitiones, est intellectio. Minor est certa, immaterialitas enim, vel sumitur pro exclusione materiæ, vel pro exclusione potentialitatis, vel pro elevatione supra materiam, & non immersione in illam: Deus autem, cum sit actus purus, materiam & potentialitatem omnem excludit, & supra omnem conditionem materiæ elevatur. Major autem ostenditur primò ex Philosopho 2. de Anima textu 124. ubi docet quod plantæ non cognoscunt, quia materiales sunt; sensus autem cognoscitivus est, quia est receptivus specierum sine materia, & consequenter aliquantulum immaterialis, id est materiæ conditionem excedens. Intellectus etiam humanus est magis cognoscitivus, quia magis immaterialis, id est magis separatus à materia, & minus immixtus illi, ut docetur 3. de Anima textu 4. Item quia Angelus in immaterialitate superat animam rationalem, utpote nec dependens à materia, nec illam informare potens, animam rationalem in cognoscendo excedit: Ergo immaterialitas est ratio cur aliquid cognoscitivum sit. Unde egregie Tertullianus lib. de Anima cap. 20. *Opimitas sapientiam impedit, exilitas expedit.*

D Secundò probatur: Immaterialitas est ratio cur aliquid sit intelligibile in actu, ut enim docet D. Thomas 1. contra Gentes cap. 44. ex hoc formæ sunt intellectæ in actu, quod sunt sine materia, id est per hoc quod abstrahuntur à conditionibus materialibus, cum quibus ad extra inveniuntur: Sed intelligibile in actu fit unum cum intellectu intelligente in actu: Ergo immaterialitas est etiam ratio activæ intelligibilitatis.

E Tertio probatur: In hoc cognoscencia differunt à non cognoscentibus, quod hæc nihil habent nisi formam suam tantum; illa verò, præter formam propriam, nata sunt habere in se etiam formam rei alterius, per speciem representativam illius: Sed capacitas habendi formas aliarum rerum, convenit ratione immaterialitatis: Ergo immaterialitas est ratio cognoscibilitatis activæ. Major constat, nam species rei cognita est in cognoscente, & per eam fit intellectus in actu: At species representativè continet formam & naturam objecti: Ergo cognoscens, natum est habere in se formam rei quam potest cognoscere. Unde Philosophus 3. de Anima text. 37. docuit animam esse quodammodo omnia, quia